

Насамкінець не можемо закликати носіїв українського слова не впадати в летаргічний космополітичний сон, бо можемо не прокинутися. Нація не народжується в стогоні, культура не з'являється на уламках історії. Мова – базова категорія нації. Нам треба бути непохитними патріотами, отже, повноцінними громадянами. Патріотами української мови, бо „мова – дім мого буття” (Гайдеггер).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. - К.: «Школа», 2007
2. Потебня О. Язык и народность// Мысль и язык. - К, 1993.
3. Кияк Т.Р. Державна двомовність – міфи та реальність // Збірник наукових праць «Українська термінологія і сучасність». - К.: НАН України, 1998.
4. Ferguson, Charles. Diglossia. Word/15, 1959
5. Wierth Arthur. Das Auf und Ab der Völker. – Wien, 1916.

Кійко С. В.
(Чернівці)

АСОЦІАЦІЇ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЧИННИК ЗМІНИ ЗНАЧЕННЯ СЛІВ

Стаття присвячена пошуку й класифікації різних видів асоціацій, які пов'язують носіїв німецької та української мов з міжмовними омонімами, та поясненню причин змін значення міжмовних омонімів у кожній окремій мові в руслі психолінгвістичних робіт.

Статья посвящена поиску и классификации различных видов ассоциаций, которые носители немецкого и украинского языков связывают с межъязыковыми омонимами, и объяснению причин изменений значения межъязыковых омонимов в каждом отдельном языке в русле психолингвистических работ.

The article deals with the search and classifications of different kinds of associations which native speakers of German and Ukrainian connect with interlanguage homonyms and explanation of meaning change reasons of homonyms in each separate language in the field of psycholinguistic works.

Своєрідність лексичної системи мови полягає у її кореляції з позамовною дійсністю, яка характеризується об'єктивно-логічними зв'язками між предметами і явищами реального світу й існує поза свідомістю людини. Суб'єктивним образом цих зв'язків є асоціації, які утворюються при певних умовах між двома і більш психічними явищами (відчуттями, сприйняттями, ідеями тощо) [1, с. 331]. Асоціативні зв'язки мають глобальний характер і, як показують дослідження, інтегрують всі типи словесних і міжсловесних зв'язків [6, с. 188]. Більшість лінгвістів (О.О. Залевська, В.В. Левицький, Ю.М. Караулов, Й.А. Стернін та ін.) на сучасному етапі розвитку мовознавства дійшли висновку, що певні семантичні процеси можна пояснити за допомогою законів асоціації і що психолінгвістичні методи суттєво доповнюють картину, отриману в результаті вивчення семантики слів власне лінгвістичними методами (див. [5; 6; 10; 13 та інші]).

Поняття асоціацій було відоме ще з часів Платона й Аристотеля. Платон розглядав можливості пригадування образів за схожістю і за суміжністю. Аристотель класифікує всі асоціації за схожістю, часовою послідовністю й контрастом [14, с. 236]. Історія подальшого дослідження асоціацій викладена в монографії О.І. Горошко [3, с. 8-14]. Авторка наводить класифікації Р. Декарта, Б. Спінози, Т. Гоббса, Дж. Локка, Д. Юма, які трактували асоціації в межах механістичного психологічного підходу як зв'язки відчуттів, образів свідомості, «типів думки». У мовознавстві поняття асоціації як явища індивідуальної свідомості уперше з'явилося в працях В. фон Гумбольдта [4, с. 166]. На необхідність асоціативного підходу до значення вказували дослідники Казанської лінгвістичної школи, передовсім М.В. Крушевський. У праці “Нариси науки про мову” вчений описує процес оволодіння словниковим складом мови через асоціативні зв'язки певного слова. Автор підкреслює необхідність асоціативного підходу до проблеми значення, оскільки слово підлягає одночасно як лінгвістичним, так і психічним законам. Світ слів відповідає, на його думку, світові думок, а в світі думок діє закон асоціацій [8, с. 64].

Мета нашого дослідження – пошук і класифікація різних видів асоціацій, які пов'язують носіїв німецької та української мов з міжмовними омонімами (далі – МО), та пояснення причин змін значення МО в кожній окремій мові в руслі психолінгвістичних робіт.

Одним з перших, хто звернув увагу на асоціації як чинник семантичних змін, був засновник діахронічної семантики Х.К. Райзіг. У своїй об'ємній праці «Лекції з латинського мовознавства»

ва» (1839) він присвятив розгляду семантичних питань цілу главу «Семасіологія або вчення про значення». Автор наголошує важливість пошуків закономірностей семантичних змін. Він вважає основою для зміни значення «асоціацію думок у спільноті уявлень», тобто семантичні зміни базуються на певних асоціаціях між первинним і похідним значеннями [21, с. 21-22].

Цю думку розвинув і підтвердив на численних прикладах німецький учений В. Вундт у другому томі своєї фундаментальної праці «Психологія народів» (1912). Автор стверджує, що найбільш важливу роль у зміні значення слова відіграють асоціації [26, с. 570]. В.Вундт зводить всі види зміни значень до асоціативних законів, до яких він відносить зв'язки тотожності, просторово-часові суміжні зв'язки й усунення непокєднаних елементів [26, с. 622]. Автор розрізняє асимілятивну і комплікативну зміни значення. При асимілятивній зміні йдеться про складні метафори, які виникають при перенесенні назви звичних речей на речі, які менш відомі або пізніше виникли, як-от: нім. *Fuß des Berges* «підніжжя гори», *Brückenkopf* «передня частина моста» [26, с. 532]. До комплікативних змін відносяться синестезія й асоціативне ущільнення значення (метонімія та еліпс) [26, с. 579].

Положення про асоціації як основні чинники появи зміни значень підтримує також С. Ульманн: «Незалежно від того, які причини викликали зміни значення, завжди повинен бути якийсь зв'язок, певна асоціація між старим значенням і новим», тому для пояснення певної семантичної зміни потрібно шукати відповідні асоціації, які сприяли цій зміні [25, с. 211].

Проти такого трактування ролі асоціацій у зміні значення слів виступає Г. Шпербер. Він полемізує з В.Вундтом та його послідовниками (зокрема, датським лінгвістом Г. Фальком) стосовно психологічних законів асоціації як причин зміни значень і зазначає, що асоціації можуть бути лише важливою передумовою останніх [22, с. 58]. У своїй праці “Einführung in die Bedeutungslehre” він наводить такі приклади для фальсифікації теорії В.Вундта: “Асоціативний зв'язок між *волоссям* і *головою* настільки міцний, наскільки можна собі уявити, але жодна людина не вживатиме один вираз для позначення іншого” [22, с. 34]; “Чому ... нема жодної мови, в якій *ніс* набув би значення “око”, хоча тут асоціація на основі просторово-часової суміжності настільки ж очевидна, як і у випадку *ніс* – передгір'я?” [22, с. 57-58]. Неможливість пояснити такі явища в рамках теорії В.Вундта вказує, на думку Г.Шпербера, на те, що психологічні закони асоціації можуть бути лише передумовою, а не причиною зміни значень слів [22, с. 58].

Ніяким чином не зменшуючи заслугу Г. Шпербера як предтечі психолінгвістики, який першим виявив і описав роль афекта як однієї з головних причин зміни значення слова, ми дозволимо собі не погодитися з його категоричними висновками щодо асоціацій. Справа в тому, що Г. Шпербер наводить як контраргумент асоціативні зв'язки *ніс* – *око*, *голова* – *волосся*, які, по-перше, штучно створені без опитування інформантів, тобто це асоціації віртуальні, а не реальні. Так, у нашому асоціативному експерименті жоден з інформантів не навів до слова *ніс* реакції *око*¹. Аналогічні дані отримані також Ю.М. Карауловим в асоціативному словнику російської мови: інформанти навели до слова *ніс* серед всього іншого реакцію *окуляри*, але не *око* [13, с. 176-177]. По-друге, зв'язки типу *ніс* – *око*, нагадують більшою мірою консоціації типу *herze(n)* – *ouge(n)*, *vrö* – *lachen* тощо, поняття яких автор вводить в одній зі своїх ранніх робіт [23, с. 62]. По-третє, не всі зміни значень слів можна пояснити афектом, тобто роль афекту в зміні значення сильно перебільшена. Так, емоційні моменти могли дійсно відіграти вирішальну роль при витісненні свн. *houbet* сучасним нім. *Kopf* (первинне значення – “горщик”) [22, с. 31] або при розширенні значення двн. *fartig* „готовий до поїздки” > свн. *vertec* „готовий до військового походу” до нім. *fertig* “готовий; завершений” [22, с. 41]. Але набагато частіше зустрічаються випадки зміни значень емоційно незабарвлених слів, які важко пояснити афектом. Зокрема, цікавими в цьому плані є приклади, наведені у праці Й. Тріра “Wege der Etymologie” [24], в якій автор трактує походження багатьох німецьких слів через часом парадоксальні висновки про зв'язки тих чи інших понять у свідомості давніх людей. Так, нім. *Pflanze* „рослина” автор зводить до лат. *planta* “підшва ноги” через проміжну ланку лат. *plantare* “саджати < притоптувати підшвою” [24, с. 37-39], а нім. *Laub* “листя” на основі його спорідненості з нім. *Lode* „пагінець” і діал. *Loh* “кущ” – до двн. *liohhan* “щипати, смикати”, оскільки цим словом позначалося не листя взагалі, а лише той корм, який селяни рвали з дерев разом з пагінцями і заготовляли на зиму для відгодівлі худоби [24, с. 47-49].

І, головне, при асоціаціях важливо розглядати не слово-стимул і слово-реакцію, а лише

¹ На жаль, у “Словнику асоціативних норм української мови” Н.П. Бутенко слово “ніс” як стимул не входить до 133-х слів-стимулів вибірки [2, с. 13-14].

зв'язок між ними, проміжну ланку, яка й буде чинником зміни значення. Так, нім. *Nase* отримало значення *Vorgebirge* (як і пізніше решту значень – *Bug eines Flugzeugs*, *Vorderteil eines Autos*, яких не існувало за часів Г. Шпербера) за рахунок проміжної ланки “те, що знаходиться попереду”. У випадку *Nase* і *Auge* такої проміжної ланки не існує (щонайменше в германських і слов'янських мовах). Тому однією з причин розвитку значень ми вважаємо відношення між словом-стимулом і словом-реакцією, яке ми позначаємо в роботі як проміжну асоціативну ланку, тобто ті асоціативні зв'язки, які ведуть до виникнення реакції на стимул.

Матеріалом нашого дослідження слугували 64 міжмовні омпари, виписані з тлумачних словників німецької [19] та української [12] мов. Основним критерієм відбору була етимологічна спорідненість МО і наявність різних похідних значень в їх семантичній структурі в обох мовах. В експерименті взяли участь 60 студентів-носіїв української мови факультету іноземних мов Чернівецького національного університету і 60 студентів Інституту германістики університету м. Хемніц (Німеччина), рідна мова яких німецька. Інструкція пропонувалась усно; в анкеті вимагалось написати навпроти слова-стимула пов'язане з ним перше слово, що спаде на думку. Отримані дані було згруповано і підраховано частоту вживання кожного слова-реакції (див. табл. 1; у дужках вказано частоту вживання слів).

Таблиця 1

Приклади реакцій на слово-стимул нім. *der Botaniker* / укр. *ботанік*

<p>Botaniker: <i>Pflanzen</i> (17), <i>Garten</i> (7), <i>Blume(n)</i> (5), <i>Natur</i> (3), <i>Gewächshaus</i> (3), <i>grün</i> (3), <i>Biologie</i> (2), <i>Biologe</i> (2), <i>grüner Daumen</i>, <i>Orchard Park</i>, <i>umtopfen</i>, <i>Gärtner</i>, <i>Arten</i>, <i>Beschäftigung mit der Flora</i>, <i>Pflanzenkunde</i>, <i>Pflanzenkundler</i>, <i>Wissenschaft</i>, <i>Hobby</i>, <i>Pflanzenwissenschaftler</i>, <i>Pflege</i>, <i>draußen</i>, <i>Bäume</i>, <i>Erde</i>, <i>Artenschutz</i>, <i>Greenpeace</i>, <i>Nationalpark</i></p>	<p>ботанік: окуляри (7), книги (5), заучка (4), біологія (3), рослини (2), квіти (2), вчений (2), нудний, природа, зубрило, розумний, бібліотека, п'ятірки, наука, науковець, навчання, дивакуватий, гори, відмінник, замкнутий, природолюб, скнара, бібліоман, метелик, зоологія, біолог, костюм, дослідження, лабораторія, дисертація, ботанічний сад, вундеркінд, розум, ботан, очкарик, старанний, нецікавий, обмежений, всезнайка, високоосвічений, професія.</p>
--	---

Охарактеризуємо матеріал, отриманий на основі психолінгвістичного експерименту. Так, україномовні інформанти наводять у середньому 35 різних асоціацій до певного слова, німецькомовні – 27. Найвища кількість асоціацій спостерігається в українській мові до слів *леді* (47) і *дипломат* (45), найнижча – *бобер* (28) і *нектар* (28). Найбільшу кількість різних асоціацій у німецькій мові наведено до слів *Garde* (38) і *Ballon* (37), найменшу – до слів *Album* (16) і *Nektar* (17). У 90 % випадків слово-реакція належить до тієї самої частини мови, що й слово-стимул, що свідчить про переважання парадигматичних реакцій над синтагматичними. У багатьох випадках інформанти асоціюють зі стимулом семантично протилежне слово, як-от: *ін'єкція* – *хвороба/здоров'я*; *бомба* – *зло* / *щось класне*; *Drama* – *Komödie* / *Tragödie*; *Knock-out* – *Sieg* / *Niederlage* тощо.

Спробуємо розкласифікувати проміжні зв'язки між стимулами і реакціями. Одну з найбільш авторитетних класифікацій асоціацій розробив А.Р. Лурія [11]. Він поділяє всі асоціації на звичні і складні. До звичних асоціацій автор відносить: 1) реакції, які відтворюють звичні сполучення (прислів'я, приказки, назви), як-от рос. “*бура – мглою*”, “*власть – Советов*”; 2) синоніми і контрасти, як-от рос. “*хороший – плохой*”, “*луна – місяць*”; 3) суміжність і координація, при якій реакції відтворюють безпосередні явища співіснування і суміжності предметів, які спостерігаються в навколишньому середовищі: рос. “*дом – сад*”, “*стол – стул*”, “*муж – жена*” тощо. До складних реакцій автор зараховує такі типи: 4) за функціональним і причинним зв'язком, як-от рос. “*ружье – выстрел*”, “*свет – солнце*”, “*дождь – туча*”; 5) за координацією, що позначають приналежність до класу, як-от рос. “*паровоз – автомобиль*”, “*рожь – пшеница*”; 6) диференціюючі реакції (рід – вид): рос. “*дерево – береза*”; 7) інтегруючі реакції (вид – рід): рос. “*тарелка – посуда*”; 8) реакції абстрактного типу, які виходять за межі конкретних відношень, як-от рос. “*мать – любовь*”, “*человек – честность*” [11]. Наведена класифікація є суто психологічною.

Одна з перших лінгвістичних класифікацій асоціацій запропонована Л. Маршаловою, яка досліджує розвиток структури суб'єктивного словника в онтогенезі. Авторка класифікує асоціації за двома критеріями: граматичним (належністю слова-стимула до певної частини мови і можливість зв'язку стимула і реакції в реченні) і семантичним. На основі граматичного критерію вона виділяє 4 типи реакцій: 1) парадигматичні: птах – *тварина*; 2) парадигматико-синтаксичні: птах – *на скелі*; 3) синтагматико-синтаксичні: птах – *співає*; 4) грубі синтагматичні: птах – *літати*. На жаль, ті випадки, коли належність реакції до певної частини мови важко встановити, при аналізі не

враховуються [20, с. 34]. На основі семантичного критерію дослідниця виділяє такі групи реакцій: 1) суперординація: птах – *тварина*; 2) координація: птах – *риба*; 3) визначальні характеристики, що містять: а) характеристику активності: птах – *летить*; б) дескриптивні атрибути: птах – *чорний*; в) характерні ознаки: птах – *пір'я*; 4) локалізацію: птах – *повітря*; 5) переносні поняття: птах – *свобода*; 6) субординації: птах – *орел* [20].

Недоліком цієї класифікації є те, що вона ґрунтується, на нашу думку, більше на логічних, ніж на семантичних принципах.

Більш послідовно дотримується лінгвістичного підходу в своїй класифікації А.А. Залевська [1982]. Вона звертає увагу на набір валентностей слова, типові заповнювачі цих валентностей і зв'язки за різними аспектами граматичного значення. На основі цього авторка стверджує, що асоціативну природу мають всі прояви того, що прийнято називати значенням слова. Дослідниця виділяє декілька класифікаційних аспектів: 1) реалізацію денотативного значення слова-стимула, як-от: рос. деревня – *город*; 2) актуалізацію референта: рос. деревня – *Лужки*; 3) актуалізацію наочного образу: рос. деревня – *лес, грибы*; 4) емоційний компонент значення: рос. война – *ужас*; 5) оцінний компонент значення: рос. добрый – *хороший*; 6) стилістичний аспект: рос. говорить – *болтать*; 7) реалізацію сполучувальних потенцій слова-стимула: рос. голова – *седая* [5, с. 31].

Суто лінгвістичною класифікацією є також поділ асоціацій до соматичної лексики, запропонований М.П. Кочерганом. Автор виділяє на основі вільного асоціативного експерименту такі різновиди асоціацій: 1) синтагматичні: *волосся – довге, борода – сива*; 2) парадигматичні: *голова – шиша, груди – плечі*; 3) тематичні: *зуби – стоматолог*; 4) фонетичні: *губи – труби, коса – оса*; 5) словотвірні: *руки – наручники, голова – головоломка*; 6) граматичні: *кисті – кисть*; 7) ремінісцентні: *ніс – Буратіно, п'яти – Ахіллес*; 8) фразеологічні: *лікоть – кусати, вуха – лапша*; 9) асоціації-персоналії: *вуса – Шевченко, ніс – Гоголь, брови – Брежнев* [7, с. 393].

На жаль, наведені класифікації стосуються лише поділу слів-реакцій. У нашому дослідженні більш важливим є класифікація проміжних асоціативних ланок – тих асоціативних зв'язків, які ведуть до виникнення реакції на стимул, оскільки саме проміжні ланки, на нашу думку, можуть пояснити шляхи розвитку значень певного слова. Нам видається доцільним покласти в основу такої класифікації текстуальний підхід, тобто підхід, який точно відтворює певний текст. Якщо поглянути на приклади реакцій на наведені стимули, можна помітити, що в своїх реакціях інформанти ніби “цитують” самих себе, актуалізуючи відомі їм тексти. У деяких випадках інформанти відповідають цільнооформленими текстами, як-от: *schützt die Bäume, esst mehr Biber* (до стимула *Biber*). Підхід до класифікації асоціацій “від тексту” дозволяє розглядати всі реакції як сліди текстів, які проходили в різний час через асоціативно-вербальну сітку інформанта. При цьому відбувається предикація (в широкому значенні цього терміну) стимула. Отже, для інтерпретації проміжної ланки потрібно шукати предикацію, якою зв'язані стимул і реакція, і які становлять разом з відношенням предикації слід тексту, породженого колись інформантом.

У нашій вибірці можна виділити 5 типів зв'язку між стимулом і реакцією: 1) предикація; 2) номінація; 3) локація; 4) оцінка; 5) елементи пропозиції. При цьому предикація, номінація і локація (як найпростіший вид прагматичної функції) трактуються нами слідом за Ю.С. Степановим як три аспекти загальної семіотики, яким відповідають три основні функції мови – номінативна (семантика), синтаксична (предикація) і прагматична (локація). Ці функції мови, згідно теорії Ю.С. Степанова, лежать в основі всіх можливостей використання мови як засобу спілкування, пізнання і впливу [17, с. 340-341; 349].

Під предикацією ми розуміємо приписування ознаки предмету. Терміном “предикат” ми позначаємо слідом за Ю.С. Степановим “особливі семантичні сутності, чия категоризація є узагальненням об'єктивних явищ буття” [16, с. 312]. Предикат втілюється в предикатній лексиці, тобто в словах з ознаковою семантикою: дієсловах, словах категорії стану, віддієслівних і від'єктивних іменниках, якісних прикметниках. В основу поділу предикатів покладена класифікація О.М. Селіверстової [15, с. 86-158]. У нашій вибірці ми розрізняємо предикати: 1) дії, в яких суб'єктний актант – ініціатор, об'єктні актантанти, як правило, наявні, як-от: *der Bandit überfällt den Zug; гвардія наступає*; 2) стану, де суб'єктний актант виступає пацієнтом, об'єктний актант не обов'язковий: *das Kabinett ist aufgelöst; лабіринт пройдено* тощо; 3) процесу, де суб'єктним актантом є пацієнт, можливий обставинний актант – причина: *маріонеткою маніпулюють; die Marionette wird geführt*; 4) місцезнаходження в просторі, в яких суб'єктний актант виступає ініціатором, обставинний актант позначає місце, зв'язками є дієслова *бути, жити, перебувати*: *die Garde ist in Rom; мумія в Єгипті*; 5) якості або властивості, при яких суб'єктний актант виступає пацієнтом,

об'єктного актанта нема: *der Diplomat ist erfahren*; *фірма успішна*; 6) відношення, де суб'єктний актант – пацієнс, є об'єктний актант: *сосна відноситься до хвойних дерев*. Цей перелік семантичних типів предикатів не вичерпний, але він охоплює їх основні значення.

Номінація позначає процес створення, закріплення і розподілу найменувань за різними фрагментами дійсності [18, с. 336-337]. Номінація передбачає реагування на стимул синонімом, гіпонімом, антонімом, конверсивом: *адміністратор – керівник/директор*, *Akteur – Schauspieler / Beteiligter*. Сюди належить також дефініція, під якою ми розуміємо коротке логічне визначення, яке встановлює вирізняльні ознаки предмета або значення понять, їх зміст і межі. Найбільш розповсюдженою в нашій вибірці є дефініція через родові поняття: *Ball – Spielzeug*, *бобер – гризун*. Іншими прикладами дефініцій є конструкції, в яких за основу береться деякий наочний образ, іноді досить суб'єктивний, але зрозумілий для інших мовців, як-от: *фундамент – основа*, *Meer – Freiheit* тощо. У деяких дефініціях дається вказівка на конкретний зразок – носій відповідної ознаки або властивості: *papir – це листок, на якому я пишу*; *Löwe – mein Hund*, або наводиться власна назва: *актор – Джонні Денн*. Особливим випадком дефінітивних коняструкцій є такі сполучення реакцій зі стимулом, які орієнтовані на саме слово, а не на його понятійний зміст, як-от: *Bude – umgangssprachlich* тощо.

Локація – це первинний апарат прагматичної функції, який складається з індексуєчих знаків, що визначаються лише відносно здійснюваного мовленнєвого акту [17, с. 433]. Локація на рівні асоціативних зв'язків виражає причину, приналежність, призначення тощо. Локативні коняструкції мають характер аргументуючого, виправдального судження, яке пояснює мету, умову, наслідок або якусь істотну властивість предмета, позначуваного стимулом: *афера – тюрма*, *Knock-out – Gehirnerschütterung* тощо.

Пропозиція – це та частина змістовної структури речення, яка інформує про марковану реченням ситуацію, подію, стан речей і формує каркас майбутнього речення [9, с. 137]. Ми вживаємо термін «пропозиція» у вузькому смислі як реакцію на стимул актантами, при яких пропозиція прямо не позначена, а тільки мається на увазі, і котрі разом зі стимулом задають пропозицію, як-от: *контрольна – ручка*, *зошит*, *задуманість*. Можна виділити такі підтипи пропозицій: 1) пропозиції існування, місцеположення і володіння, як-от: *у нього є магнітофон*; 2) стану: *чашка розбита*; 3) руху: *камінь упав*; 4) сприйняття: *він побачив автобус*; 5) дії: *вона варить суп*; 6) характеристики: *тигр – хижак*; 7) ототожнення: *лінгвістика – мовознавство*; 8) релятивні (логічні операції поєднання, зіставлення, подібності).

Оцінка в чистому вигляді виявляється досить рідко, наприклад: *бомба – зло*, *бандит – страх*, *Kaprice – zickig* тощо, тобто оцінними вважаються такі реакції, в значенні яких конотативний елемент відчутно домінує.

Розглянемо приклад класифікації зв'язків між стимулом і реакціями на прикладі пари слів укр. *ботанік* і нім. *der Botaniker*. Ця пара МО цікава тим, що в українській мові розвинулося похідне значення «зубрій; кар'єрист», відсутнє в німецькій мові. Найбільша кількість асоціацій до нім. *der Botaniker* належить до номінації (перелік асоціацій див. вище): *Biologe, Pflanzenkundiger, Pflanzwissenschaftler* тощо (9 реакцій). Інформанти навели також 8 предикативних реакцій: *Pflanzen, Blumen, umtopfen, Bäume* тощо. Пропозицію задають 7 реакцій: *Netur, grün, draußen, Arten*. До локативних конструкцій відносяться 3 реакції: *Pflege, Artenschutz, Greenpeace*. Оцінки в чистому вигляді серед реакцій не зафіксовано. Найбільша кількість реакцій до укр. *ботанік* належить до предикативних (15 слів): *рослини, квіти, метелики, зоологія, дослідження* тощо. Серед цих реакцій зафіксовано предикати якості або властивості, відсутні в реакціях до німецького слова: *нудний, розумний, дивакуватий, замкнутий, нецікавий, обмежений*. Пропозицію складають 13 реакцій: *окуляри, книги, бібліотека, костюм*. Номінативними є 8 реакцій: *вчений, науковець, біолог*. Локативні конструкції відсутні, проте наявна оцінка: *зачука, зубрило, скнара, вундеркінд*.

Порівнявши асоціації до пари слів *ботанік* і *der Botaniker*, можна стверджувати, що поява похідного значення «зубрій; кар'єрист» в укр. *ботанік* базується на асоціаціях, що відносяться до предикатів якості і властивості і до оцінки. Аналіз асоціацій до решти 63 слів-стимулів показав, що найчастіше зміна значення зумовлена реакціями, які відносяться до пропозиції, оцінки і предикатів якості. Рідко спостерігається зміна значення, викликана реакціями, що належать до локативних конструкцій або до номінації.

Перспективним вважаємо дослідження семантичних змін на основі асоціацій не до окремих іменників, а до певних лексико-семантичних груп, що дозволить прослідкувати системність змін значень слів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Большой энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова. – Санкт-Петербург: Норинт, 1999. – 1456 с.
2. Бутенко Н.П. Словник асоціативних норм української мови. – Львів, 1979. – 120 с.
3. Горошко Е.И. Интегративная модель свободного ассоциативного эксперимента. – М.–Харьков: Ра-Каравелла, 2001. – 320 с.
4. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс, 1984. – 400 с.
5. Залевская А.А. Психолингвистические проблемы семантики слова. –Калинин: Изд-во Калинин. гос. ун-та, 1982. – 80 с.
6. Залевская А.А. Слово в лексиконе человека: Психолингвистическое исследование. – Воронеж: Изд-во Воронежск. ун-та, 1990. – 205с.
7. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К.: Академія, 2003. – 464 с.
8. Крушевский Н.В. Очерк науки о языке // Изв. и учен. зап. Имп. Казан. ун-та. – Казань: Имп. Казан. ун-т, 1883. – 148 с.
9. Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Словарь когнитивных терминов. – М.: ИПО «Лев Толстой», 1996. – 245 с.
10. Левицький В.В. Вивчення смислової структури слова з допомогою асоціативної методики // Мовознавство. – 1972. – № 3. – С. 22-31.
11. Лурия А.Р. Речь и интеллект в развитии ребенка // Труды психологической лаборатории Академии коммунистического воспитания. – Т. I. – М., 1927. – 120 с.
12. Новий тлумачний словник української мови // За ред. В.Яременко та О.Сліпушко. – Т.1-4. – Київ: Аконіт, 1999. – 910 с., 911 с., 927 с., 941 с.
13. Русский ассоциативный словарь / Ю.Н. Караулов, Г.А. Черкесова и др. – М.: АСТ-Астрель, 2002. – 784 с.
14. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
15. Селиверстова О.Н. Второй вариант классификационной сетки // Семантические типы предикатов. – М.: Наука, 1982. – С. 86-158.
16. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения: Семиологическая грамматика. – М.: Едиториал УРСС, 2007. – 360 с.
17. Степанов Ю.С. Семиотическая структура языка (три функции и три формальных аппарата языка) // Известия АН СССР. – Серия “Литература и языкознание”. – М.: Изд-во АН СССР, 1973. – С. 340-355.
18. Телия В.Н. Номинация // Энциклопедический лингвистический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 336-337.
19. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. von G.Drosdowski. – 6. Aufl. – Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag, 2006. – 2016 S.
20. Marsalová L. Psycholingvistika analýza vývinu lexiky: asociacné štruktúry v subjektívnom slovníku // Pedagogické a psychologické diela. – Bratislava: Slovenské pedagogické naklad., 1982. – 207 S.
21. Reisiq K. Semasiologie und Bedeutungslehre //Aspekte der Semantik. Zu ihrer Theorie und Geschichte. – Frankfurt: Athenäum, 1972. – S. 21-40.
22. Sperber H. Einführung in die Bedeutungslehre.–Bonn: Schröder, 1923. – 95 S.
23. Sperber H. Ein Gesetz der Bedeutungsentwicklung mit Anhang der aus dem Gebiet der Belagerungstechnik stammenden Ausdrücken // Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur. – Nr. 59. – Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1922. – S. 49-82.
24. Trier J. Wege der Etymologie. – Berlin: Schmidt, 1981. – 244 S.
25. Ullmann S. Semantics. An introduction to the science of meaning. – Oxford: Blackwell, 1972. – 278 p.
26. Wundt W. Elemente der Völkerpsychologie. Grundlinien einer psychologischen Entwicklungsgeschichte der Menschheit. – Leipzig: Kröner, 1912. – 523 S.

Кійко Ю. Є.
(Чернівці)

НІМЕЦЬКІ Й УКРАЇНСЬКІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДИ ТЕКСТІВ У ЗІСТАВЛЕННІ

У статті представлені результати контрактивного аналізу німецьких і українських інформаційних видів текстів на матеріалі двох провідних щотижневих газет. При порівнянні трьох інформаційних жанрів були встановлені структурні, квантитативні і синтаксичні особливості газетних інформаційних текстів у досліджуваних мовнокультурних дискурсах.

В статье представлены результаты контрастивного анализа немецких и украинских информационных видов текстов на материале двух авторитетных ежедневных газет. При сравнении трёх информационных жанров были обнаружены структурные, квантитативные и синтаксические особенности газетных информационных текстов в исследуемых лингвокультурных дискурсах.